

”Hvad må vi så gøre?”: Repetitive spørgsmål og adfærdsregulerende responser i interaktion med en person med demens

ELISABETH MUTH ANDERSEN, GITTE RASMUSSEN
OG ELISABETH DALBY KRISTIANSEN

ABSTRACT

Denne artikel præsenterer et studie af en type af gentagende adfærd, nemlig forskellige varianter af spørgsmålet: ”Hvad må vi så gøre?”. Spørgsmålet stilles af den samme demente borger gentagne gange i løbet af en eftermiddag i fællesrummet på et plejehjem i samspil med plejepersonale og besøgende. Studiet baseres på data i form af feltnoter samt videooptagelser af interaktioner der foregår i et fællesrum på et demensafsnit på et dansk plejehjem over en periode på i alt 9 måneder. Vi bruger etnometodologisk konversationsanalyse (EMCA) til at undersøge hvordan borgeren selv forsøger at løse sproglige, kognitive og sociale udfordringer ved at tage initiativ til handling med denne spørgsmålstype, og hvordan dette initiativ bliver responderet på af plejepersonale og besøgende. Derigennem peger vi på hvordan gentagende adfærd ikke nødvendigvis blot skal ses som et sygdomstegn der måtte kalde på såkaldte adfærdsregulerende responser fra omgivelserne, men som borgerens brug af sine tilbageværende ressourcer til at udføre forskelligartede handlinger i disse kontekster.

EMNEORD: demens, atypisk interaktion, konversationsanalyse, gentagende adfærd, adaption, adfærdsregulerende responser.

INTRODUKTION

Demensområdet er i disse år i mediernes søgelys. Journalister dokumenterer kritisable plejeforhold på landets plejehjem (fx www.omtv2.tv2.dk/nyhedsartikler/nyhedsvisning/husk-livet-ugens-demens-programmer/), og politikere målsætter og lovgiver om økonomiske

rammer for plejen (Sundheds- og ældreministeriet 2016). Inden for sundhedsvidenskaben arbejder man med udvikling af redskaber til diagnosticering og intervention, ofte med udgangspunkt i neurologi, fx i form af udvikling af medicinske behandlingsprincipper (<http://www.videnscenterfordemens.dk/forskning/nvds-forskning/behandling-og-intervention/>).

Ligeledes fokuserer Den Nationale Demenshandleplan 2025 på at udmønte indsatser. Inden for kommunikation beskrives indsatsen som udformning af ”en individuel handlingsplan for kommunikation på baggrund af en analyse af den enkeltes kommunikationsevne” (<https://www.sst.dk/da/aeldre/demens/viden-og-metoder/tema-om-kommunikation>), og denne indsats udspringer ifølge handleplanen af den del af National Handlingsplan for Demensindsatsen 2010 der vedrører socialfaglige indsatser og metoder på demensområdet. I rapporten fra 2010 angiver arbejdsgruppen dog ”at der i dag er stor variation i brugen af de forskellige socialfaglige indsatser på tværs af landet, og at der ikke sker en tilstrækkelig videnopsamling og systematisk koordinering af erfaringer på området” (Socialministeriet og Indenrigs- og Sundhedsministeriet 2010: 14).

Den kvalitative forskning i Danmark har især haft fokus på musikterapi som et redskab til pleje og omsorg når de sproglige kompetencer mindskes (Ridder m.fl. 2015). Til gengæld er der til forskel fra andre nordiske lande (Hydén m.fl. 2012; Lindholm 2015, 2016) ingen forskning i en dansk kontekst der dokumenterer demente borgeres sproglige og kommunikative udfordringer og ressourcer. Der er derfor selvsagt heller ingen undersøgelser af dementes sproglige og kommunikative ressourcer og udfordringer som de udspiller sig i deres naturlige omgivelser i samspil med plejepersonale og besøgende.

Forskningsprojektet ’Dementia: Abilities and Possibilities’ (DAP) på Syddansk Universitet har til formål at undersøge og dokumentere konkrete sproglige og kommunikative udfordringer der viser sig i samtaler med demente borgere. Tilgangen til undersøgelsen er etnografisk (ten Have 2002), og data består af feltnoter og videooptagelser af interaktion der foregår i fællesrum på to demensafsnit på et dansk plejehjem over en periode på i alt 9 måneder.

Nærværende studie fokuserer på en spørgsmålstype som vi kan genkende fra forskellige kontekster, nemlig forskellige varianter af spørgsmålet: "Hvad må vi så gøre?". Spørgsmålet blev stillet af den samme demente borger gentagne gange i løbet af en dag, og denne type af repetitiv adfærd, der i øvrigt ses hos demente generelt (Cullen m.fl. 2005), blev af personale og andre beboere opfattet som en belastning. Vi anlægger et deltagerorienteret perspektiv i form af etnometodologisk konversationsanalyse (EMCA) (Maynard og Clayman 1991) og viser hvordan spørgsmålet udformes i forskellige kontekster, og hvordan den demente borger derigennem viser sin forståelse af situationen, indikerer et behov og tilpasser sig med de ressourcer han har til rådighed. Vi beskriver også hvordan borgerens initiativ i form af denne spørgsmålstype forstås og behandles af andre tilstedeværende i fællesrummet. Analyserne viser at hans initiativ afvises og derigennem behandles som ikke relevant på det tidspunkt det bliver stillet, altså at det behandles som formålsløst og som et tegn på demens. Denne form for afvisning forekommer systematisk ved borgerens gentagne spørgsmål af denne type. Gentagelser af det der betragtes og behandles som irrelevant adfærd i tid og sted, kategoriseres institutionelt som 'manglende selvregulering', og responser af den type der vil blive analyseret i denne artikel, kategoriseres institutionelt som 'adfærdsregulering'. Centralt i studiet står imidlertid hvordan borgeren selv forsøger at løse sproglige, kognitive og sociale udfordringer ved at tage initiativ til handling med denne spørgsmålstype. Vi peger på hvordan gentagende adfærd ikke nødvendigvis blot skal ses som patologisk afvigende adfærd der gør 'adfærdsregulering' relevant, men som borgerens brug af sine tilbageværende ressourcer til at udføre forskelligartede handlinger i disse kontekster, og at samtaledeltagernes behandling af spørgsmålet og dermed af personen der stiller det, er afgørende for udfaldet af aktiviteter hvori spørgsmålet indgår.

DEMENS OG GENTAGENDE ADFÆRD

Der findes en række forskellige demenstyper. Hver demenstype er kendetegnet af både neurologiske forandringer og afvigende adfærd set i forhold til hvad der ikke problemfrit¹ opfattes som almindelige tegn på aldring, og inden for hver demenstype beskrives stor variation i adfærd (se fx Lubinski m.fl. 1995). Mennesker der rammes af demens, svækkes i fx hukommelse, sprog, sansning og såkaldte eksekutive funktioner (Smith og Buchwalter 2005), dvs. kognitive processer der styrer opmærksomhed, hæmmer upassende adfærd, bidrager til at vi kan problemløse, planlægge osv., men der er forskel på hvornår de første tegn på demens viser sig inden for de forskellige demenstyper, ligesom der er forskel på hvor hurtigt symptomerne udvikler sig.

Litteraturen peger på specifikke sproglige og kommunikative tegn og træk der kan være afhængige af demenstype og -grad. Således nævner Mok og Müller (2014) typiske problemer ved sprogproduktion som fx ordfindingsproblemer, brug af semantisk 'tomme' ord såsom pronomener i situationer hvor referenten ikke kan identificeres entydigt, irrelevant indhold og usammenhængende tale.

Repetitiv adfærd forekommer ofte blandt demente (Hwang m.fl. 2000). Det kan fx være i form af vandring (Lai og Arthur 2003) og (forstyrrende) vokaliseringer såsom skrig, men også i form af (uforståelige) ord og remser (Casby og Holm 1994) og repetitiv tale (Cullen m.fl. 2005).

Repetitiv tale må dog ses som en fællesbetegnelse for flere typer af interaktionelle fænomener og sandsynligvis som udtryk for svækkelse af forskellige typer af kognitive funktioner. Mikesell (2010) beskriver en bestemt type af responser som gentagelser, nemlig gentagelse af en anden talers foregående ytring brugt som respons mens Cullen m.fl. (2005) udpeger to forskellige typer af initiativer, nemlig repetitive spørgsmål og repetitive historier og kommentarer som en person med demens observeres at gentage – eller måske rettere observeres at producere flere gange – selvom andre tilstedeværende responderer og altså indikerer at have hørt det sagte. Gennem spørgeskemaundersøgelser udpeger Cullen m.fl. (2005) gentagne spørgsmål som den hyppigst

1 Der er stor variation i hvordan mennesker ældes, hvilke tegn der viser sig, og hvordan disse forstås.

forekommende type af gentagende adfærd. De sandsynliggør dernæst igennem regressionsanalyser af testmateriale at specifikke underliggende kognitive vanskeligheder forbundet hermed er vanskeligheder med at undertrykke handlinger der er upassende i en given kontekst, og udfordringer med at skifte fokus, altså udfordringer forbundet med eksekutive funktioner og ikke blot hukommelsesvanskeligheder.

Mens der i psykiatrien er fokus på at etablere årsagssammenhænge mellem specifikke typer af adfærd og svækkelser i kognitive funktioner, rettes blikket i den mere personcentrede forskning (Kitwood 1997) mod oplevede perspektiver forbundet med repetitiv adfærd der forekommer i interaktioner med demente. Således peger studier, måske ikke overraskende, på at repetitiv adfærd ofte opleves som belastende og forstyrrende for pårørende og plejepersonale (Casby og Holm 1994; Cullen m. fl. 2005; Hwang m.fl. 2000), og at der er en tendens til at 'forstyrrende' og afvigende adfærd ofte opfattes som personlighedstræk eller intentionelle handlinger frem for som sygdomstegn (Koehn m.fl. 2011).

Bryden (2002) mener alternativt at de kan ses som adaptions- og copingstrategier i forhold til fx angst og smerte eller til at opretholde kontrol. Algase (1996) samt Mace og Rabins (2017) foreslår endvidere at 'forstyrrende' og afvigende adfærd kan ses som måder hvorpå den demente kommunikerer behov med de tilbageværende ressourcer der nu engang er til rådighed.

EMCA SOM METODE TIL ANALYSE AF (A)TYPISK INTERAKTION

I denne artikel analyseres data ud fra et perspektiv der også kan siges at være person- eller deltager-centreret i den forstand at vi undersøger 1) hvordan en person med demens gennem multimodale og sproglige strategier tilpasser repetitive spørgsmål til specifikke sociale kontekster. Dermed peger vi på hvordan denne person udviser kompetence og sin forståelse af den situation han indgår i, med de ressourcer han har til rådighed. Vi undersøger endvidere 2) hvordan kategoriseringen af en person via en bestemt forståelse af dennes repetitive handlinger medfører bestemte typer af responser hvorved personen (re)kategoriseres

igennem social interaktion i en reflektiv proces (Fitzgerald & Housley 2015).

Hertil anvender vi etnometodologisk konversationsanalyse. Etnometodologi (EM) er ikke en teori, men dækker nærmere over en tilgang til forståelsen af menneskets sociale liv. ”Etnometodologi er studiet af de metoder med hvilke medlemmer gør sig til en social gruppe (gr. *ethnos* ’folk’), eller mere populært sagt: hvad vi gør for at gøre det tydeligt at vi er sådan nogen som os” (Scheuer 2012: 75). Social orden beskrives således som en praktisk opnåelse mellem mennesker igennem brugen af såkaldte metoder. Herved skabes altså den sociale orden, dvs. gøres synlig og genkendelig (Garfinkel 1967; ten Have 2002). Med tilgangen beskrives således individers sociale kompetencer og kategoriseringen af individer på baggrund af disse som sociale konstruktioner der forhandles mellem mennesker (Pollner og Goode 1990). Inden for EM kombineres forskellige undersøgelsesmetoder der anvendes til empirisk at belyse hvordan mennesker i specifikke situationer og med specifikke metoder gør forståelse til et socialt anliggende. Analyser udføres på baggrund af såvel observation som videooptagelser (ten Have 2002).

Vi præsenterer her transskriberede videosekvenser og anvender konversationsanalytisk (CA) metodologi. CA er en sociologisk tilgang som har sine rødder i Harvey Sacks’ (1992) observationer af social orden i opkald til en selvmords-hjælpelinje og hvordan denne orden blev frembragt via interaktionelle metoder. Metoden forankres herudover i Sacks, Schegloff og Jeffersons (1974) klassiske studie af turtagningssystemet i samtaler. Disse studier og sidenhen talrige andre empiriske undersøgelser demonstrerer hvordan forståelse skabes interaktionelt, både gennem tale og også gennem brugen af multimodale ressourcer som ansigtsudtryk, kropslig orientering og bevægelser, vokaliseringer, blik, gestik og berøring (Mondada, 2014; Goodwin, 1980; 2007; Hazel m.fl. 2014). Den sekventielle organisering af disse ressourcer, dvs. placeringen og koordineringen af ressourcerne i forhold til andre i en tur og på tværs af ture, viser sig at være afgørende for mulighederne for at tilskrive handlingerne betydning. Datagrundlaget for sådanne studier er derfor videooptagelser af interaktion der transskriberes ud fra etablerede konventioner (fx Hepburn og Bolden 2012). Den ana-

lytiske praksis er ligeledes relativt etableret, fx i form af idealer om en induktiv tilgang til analyse materialet samt i form af en række analytiske principper hvoraf princippet om ”next-turn proof procedure”, altså samtaledeltagernes egne udvisninger af forståelse af den foregående tale i den følgende, kan ses som det bærende (Hutchby og Wooffitt 2008; Sidnell og Stivers 2012; Steensig 2001).

CA er blevet brugt til at beskrive interaktionelle mønstre og ressourcer brugt af deltagere i almindelige typiske hverdagssamtaler (ten Have 2009) såvel som i institutionel interaktion (Drew og Heritage 1992). CA bruges imidlertid også som metode til at undersøge opnåelsen af fælles forståelse og problemer i såkaldt ’atypisk interaktion’, dvs. interaktion hvor der indgår mennesker der har vanskeligheder med at kommunikere (Antaki og Wilkinson 2012), pga. fx sproglige vanskeligheder (Pilesjö og Rasmussen 2011; Rasmussen 2016), herunder afasi (Ander sen og Isaksen 2017; Wilkinson, 1999, 2015) eller kognitive vanskeligheder (Rasmussen 2013), herunder demens (Chatwin 2014; Perkins m.fl. 1998; Rasmussen 2018).

Mange af disse studier demonstrerer igennem en etnometodologisk indstilling hvordan det ’atypiske’ eller ’afvigende’ synliggøres i interaktion, og hvordan samtaledeltagere forholder sig til det og løser mulige interaktionelle udfordringer, eventuelt igennem ”atypiske” interaktionelle metoder. Ved at undersøge og dokumentere interaktionelle og sociale praksisser hvor mennesker med forskellige slags vanskeligheder indgår, udfordrer sådanne studier ofte gældende sygdomsforståelser og især forståelsen af hvad mennesker med vanskeligheder er i stand til at opnå i interaktion med andre. Sådant en tilgang som vi også anvender i dette studie, kalder Antaki for ”communicational applied CA” (Antaki 2011: 5).

CA-studier af atypisk interaktion belyser selvsagt især hvordan den sekventielle organisering af tale udgør en afgørende ressource for deltagerne i opnåelsen af fælles forståelse, men frem for alt peger disse undersøgelser også på hvordan multimodale ressourcer inddrages som en del af de interaktionelle metoder der bruges til at opnå fælles forståelse. Det gælder fx Majlesi og Ekström (2016) som viser hvordan instruktioner bruges i en aktivitet hvor en dement mand og hans kone bager sammen. Andre CA-studier inden for demens har belyst særlige

interaktionelle udfordringer der viser sig i form af reparaturrekvenser (Watson 1999), fx i situationer hvor patienter med udenlandsk baggrund testes for demens (Plejert m.fl. 2015). I et studie der kombinerede CA og positioneringsteori, viste Hjalmarsson Österholm og Samuelsson (2015) hvordan en person med demens blev positioneret verbalt som en person med mindre interaktionel kompetence end de andre deltagere i et evalueringsmøde hvor også en socialrådgiver og pårørende deltog. Både Lindholm (2015) og Hydén m.fl. (2012) fokuserer på udfordringer med at opnå fælles forståelse i samtaler med personer med demens. Hydén m.fl. (2012) påpeger at nogle demente ofte gentager elementer i en historie de fortæller, og viser at feedbacken fra andre er afgørende for hvordan og om historien udvikler sig. Endelig påpeges det at gentagende elementer i samtaler mellem mennesker med demens ikke nødvendigvis behandles som problematisk, men som noget der, sammen med støttende feedback, er med til at facilitere den fælles sociale aktivitet. I stil hermed undersøger nærværende studie funktioner som en anden slags repetitiv adfærd kan have i samtaler med en demens, nemlig 'repetitive spørgsmål', og det belyser to forskellige måder denne adfærd behandles, og diskuterer implikationer heraf. Lindholm (2015) viser i et andet studie hvordan samtaledeltagere forholder sig til såkaldte konfabulationer, dvs. usande udsagn der produceres uden at taleren (personen med demens) er klar over at de er usande. Samtaleparterne ses her at anvende strategier der enten anerkender eller udfordrer udsagnet, og Lindholm diskuterer det dilemma der er forbundet med valg af respons: samtaledeltageren skal vælge imellem at anerkende en usand verdensopfattelse eller at påpege for taleren at hans verdensopfattelse ikke stemmer overens med samtaledeltagerens. I vores studie udpeger vi en strategi som personalet bruger til at håndtere en anden udfordrende og afvigende adfærdstype, nemlig såkaldte 'repetitive spørgsmål' som responderes på af personalet igennem adfærdsregulerende handlinger. Dermed behandles de 'repetitive spørgsmål' som formålsløse og som udtryk for demens, og den demente borger behandles som en der ikke ved og/eller ikke kan styre hvad han gør. Igennem detaljerede analyser af hvordan spørgsmålene stilles, og en analyse af en situation hvor spørgsmål blev håndteret anderledes, stiller vi spørgsmålet om den udfordrende 'repetitive

spørgeadfærd' kunne mindskes hvis den demente borger hvis sprog analyseres i artiklen her, blev tilbudt flere muligheder for deltagelse i social interaktion.

DATA

I denne undersøgelse præsenteres transskriberede sekvenser fra videooptaget materiale indsamlet i fællesrummet i et demensafsnit med syv beboere på et dansk plejehjem. Optagelserne er indsamlet over en længere periode hvor artiklens forfattere har besøgt plejehjemmet, observeret og videooptaget interaktion. En af artiklens forfattere, som vi referer til som Emma og i transskriptionen som EM, indgår som deltager på de viste optagelser. Primært to beboere er til stede i sekvenserne der analyseres, nemlig den mandlige beboer som vi kalder Jacob (JA) hvis handlinger og ressourcer der er det primære fokus her, og den kvindelige beboer Barbara (BA) hvis tale ofte er uforståelig og præget af gentagelser af stavelser og rim. Den ene beboer, Barbara, sidder i en lænestol, det samme gør den besøgende, Emma, mens Jacob sidder i en sofa. Desuden er der et plejepersonale til stede. Hende kalder vi Catrine (CA). Catrine sidder ved et spisebord i nærheden af et åbent køkkenområde der er i samme rum som sofaarrangementet. På de fleste af optagelserne er det eftermiddag. Om eftermiddagen er den eneste fastlagte aktivitet for beboerne eftermiddagskaffe. Transskriptionerne der vises, er lavet ud fra transskriptionskonventioner udviklet af Gail Jefferson (Hepburn og Bolden 2012; Jefferson 2004). Nonverbale handlinger er beskrevet i kommentarlinjer markeret med "vis" for visuelle handlinger, og "aud" for auditive handlinger som fx et host, og koordineringen af disse handlinger med tale er markeret med brug af "/" som i Rasmussen (2016). Når flere visuelle eller auditive handlinger foregår i overlap med en taletur, er hver visuel eller auditiv handling markeret med et tal. Blikretning for en eller flere deltagere i løbet af en taletur er angivet under den pågældende taletur. Tegnet ">" bruges i betydningen "blik rettet mod". Hvis der sker et skifte i blikretningen under taleturen, er placeringen af skiftet markeret med "|".

ANALYSE

I det følgende præsenterer vi transskriptioner og analyser af sekvenser hvor Jacob tager initiativ ved at stille spørgsmål der indeholder mange af de samme elementer. Med handlingen spørger han til hvad (en del af) de tilstedeværende må eller skal gøre eller lave. Idet Jacob stiller denne type spørgsmål ofte, og idet der er begrænset variation i formen, er de umiddelbart genkendelige som 'repetitive spørgsmål'. Vi viser først hvordan Jacob, på trods af at han anvender samme type spørgsmål igen og igen, ikke viser nogen orientering imod handlingen som en gentagelse, men at han igennem koordineringen af krop, blik og detaljer i udformningen af spørgsmålet både indikerer en her-og-nu-relevans, indikerer forståelse af den sociale kontekst han indgår i, især de tilstedeværendes epistemiske rettigheder og forpligtelser, og at hans spørgsmål kan forstås som en måde hvorpå han giver udtryk for interesser og behov med de tilbageværende ressourcer han har.

Vi viser dernæst hvordan de tilstedeværende deltagerer responderer på hans handling. Vi analyserer hvordan de tilstedeværende igennem deres responser indikerer forståelser af Jacob og hans kompetencer, og hvilken moralsk forståelse de indlæjrer i deres responser.

Initiativ til fælles aktiviteter

Selvom der som regel ikke er planlagte aktiviteter for beboerne på demensafsnittet om eftermiddagen ud over servering af kaffe og kage, laver de tilstedeværende selvfølgelig noget. Eksempel 1a viser deltagerens verbale samt nogle nonverbale orienteringer imod hvad man kan gøre der hvor de hhv. selv har sat sig og er placeret:

Eksempel 1a: "hva må vi så gøre"

24 *BA: ba li so li.
25 vis: ((BA vender en side i et ugeblad og holder det op foran ansigtet))
26 *BA: thh φwwwwww[wwwwwwwwwwwwwwww]φ
27 *JA: lhva | må vi så gøre>|
28 blik: ((JA > ligeud |JA > CA))

"Hva må vi så gøre" tilhører den spørgsmålstype, som Jacob stiller mange gange når han er placeret sammen med andre i opholdsstuen.

Repetitiv adfærd såsom gentagne spørgsmål er beskrevet som formålsløs og som udtryk for at personen der udfører denne adfærd, kognitivt ”sidder fast” (Cullen m.fl. 2005). Men som det ses her, skaber Jacob en her-og-nu-relevans af handlingen og indikerer forståelse af den sekventielle og sociale kontekst hvori han placerer sit spørgsmål. Han stiller nemlig spørgsmålet mens Barbara fløjter. I modsætning til tale der overvejende rettes mod andre som social handling, har fløjten ikke systematisk samme rettedhed og indeholder ikke ord med betydning (Schegloff 2004). Fløjten kan således være en individuel aktivitet som ikke kræver deltagelse fra andre end den fløjtende. Og det er netop mens Barbara fløjter og i øvrigt sidder bag ugebladet der kan siges at fungere som et skjold² imellem Barbara og omverdenen, at Jacob stiller spørgsmålet: ”hva må vi så gøre?” Spørgsmålet kan synes at være en delvis gentagelse eller udbygning af dele af Barbaras tur i linje 24. Begge beboere viser således, om det er intentionelt eller ej, en orientering imod at de ’ikke laver noget’, eller at der i hvert fald ikke er nogen fælles aktivitet i gang idet deres handlinger socialt set er genkendelige som ”metoder” der indekserer sådan en forståelse.

Jacob viser gennem koordineringen af blik og tale (Goodwin 1980) hvem spørgsmålet er rettet til, og tildeler dermed næste taletur til den person i lokalet der også har den institutionelle autoritet og måske også lingvistisk evne til at svare på spørgsmålet, nemlig plejepersonalet Catrine, og ikke Barbara. Jacob beder med sit spørgsmål hvor han bruger modalverbet ”må”, om viden om hvilke(n) aktivitet(er) der er tilladt i den pågældende situation. I et studie der belyser anmodninger fremsat af ældre borgere rettet mod hjemmehjælpere der er på besøg for at hjælpe med personlig hygiejne, madlavning og rengøring, fandt Heine-mann (2006) at konstruktioner med ”må jeg” bruges til at anmode om at få udført en handling ved at spørge om tilladelse til at få handlingen udført. Derudover indeholdt hendes data anmodninger med konstruktioner der spørger til modtagerens vilje (”vil du”), kunnen (”kan du”) eller spørger til formodede handlinger (”skal jeg”). Jacob indikerer med

2 Se Goffman (1963) som bruger begrebet ”involvement shields” om barrierer imod involvering i interaktion, fx i form af aviser og magasiner som bruges som fysisk skjold, og som indikerer involvering i en (individuel) aktivitet. Også brugen af teknologier som smartphones på offentlige steder beskrives som ”involvement shields” (Ayaß 2014).

brugen af ”må” i sit spørgsmål en antagelse om at Catrine der som den eneste tilstedeværende også er ansat på plejehjemmet, har viden og rettigheder der gør hende i stand til at besvare et spørgsmål der omhandler tilladte aktiviteter på stedet.

Igennem turkonstruktionen (”vi”) indikerer Jacob en forståelse af at være en del af en gruppe og eventuelt også en interesse i fællesaktiviteter. Men idet Jacob spørger og indikerer at en fra plejepersonalet er den rette til at svare, indikerer han samtidig en viden om sin afhængighed af andres deltagelse og af andres tilladelse for at kunne udføre andre (fælles) aktiviteter end at sidde der hvor han og andre sidder mens samtalen finder sted.

Initiativ til specifik aktivitet igennem ”hvad må vi gøre”-spørgsmål

Som nævnt tager Jacob, i hvert fald i perioder, ret ofte initiativ til handling ved at bruge en version af ”hvad må vi så gøre?”, således også i eksempel 2a som foregår samme eftermiddag som sekvensen i eksempel 1a. De samme deltagere er til stede, og de sidder placeret som tidligere beskrevet.

Eksempel 2a: ” hva må vi så gøre - hva må vi gøre af dem her?”

```

116  *BA:      (det var ve: bu:ʃsem asem sko ʃ[sko sko]
              [xxx xxxx xxxxx])
117  blik:      ((BA > lige frem))
118  *JA:      |hva må vi så gøre|
119  *JA:      |/Ingent |
120  blik:      |((JA > CA ))
121  vis:      /((JA retter sin overkrop fremad))
122  *JA:      /hva hva må
              vi gjøre ve |dem her
123  vis:      /((JA tager venstre hånd hen mod påskeharer-
              ne på bordet))
124  blik:      |((JA vender blikket fra harerne til CA))
125  (1.0)
126  *JA:      /hva må vi gøre af dem h[er]
127  blik:      ((JA ser fra CA til harerne og tilbage på
              CA))
128  vis:      /((JA rykker lidt på den ene påskehare))

```

Ved sekvensens begyndelse er de tilstedeværende ikke orienterede imod hinanden. Sekvensen indledes i linje 116 med at Barbara påbegynder en taletur der heller ikke er rettet mod nogen. Hverken blikretning eller andet indikerer en sådan rettedhed. Mens Barbara taler, producerer Jacob spørgsmålet ”hva må vi så gøre?” (linje 118). Som i eksempel 1a orienterer Jacob sig imod Catrines autoritet idet Jacob retter blikket mod Catrine netop mens han påbegynder produktionen af spørgsmålet og dermed udpeger hende som modtager af spørgsmålet og som næste taler (Goodwin 1984). Igennem placeringen af spørgsmålet i overlap med Barbaras tale viser han at han ikke forstår Barbaras handling som en invitation til eller en del af en fælles samtale. Samme forståelse indikerer Barbara der fortsætter med at tale mens hun fortsat ser lige frem uden på nogen måde at orientere sig imod at Jacob har sagt noget i overlap med hendes tale. Jacobs handling kan altså også i dette eksempel ses som en opfordring til en anden, fælles aktivitet som han formaterer som et spørgsmål. Det er værd at notere sig at et præfereret svar (Pomerantz 1984) i form af et forslag til en anden, fælles aktivitet nødvendigvis lægger ansvaret for at stille forslag til ny aktivitet over på den der besvarer spørgsmålet, her altså Cathrine.

Omend Jacob igennem spørgsmålskonstruktionen lægger ansvaret for at komme med forslag over på recipienten, viser dette eksempel at Jacob i nogle tilfælde forfølger en respons (Pomerantz 1984) ved at udvikle sit oprindelige spørgsmål til et spørgsmål med reference til en mulig aktivitet foreslået af ham selv. Det opnår han ved at kombinere elementer fra det indledende ’repetitive spørgsmål’ med andre multimodale og sproglige ressourcer. Efter at have responderet på sit eget spørgsmål (linje 118) med begyndelsen på et svar ”ingent” (linje 119) som dog ikke færdiggøres, reformulerer han spørgsmålet til ”hva hva må vi gøre ve dem her” (linje 122) mens han rykker sin overkrop og bevæger venstre arm fremad og rører ved en af to påskehænder der er placeret foran ham på sofabordet. Talen og berøringen af påskehænder, dvs. den egentlig multimodale udformning af spørgsmålet (Rasmussen 2017), koordinerer han igen med at rette sit blik imod Catrine. Catrine responderer dog ikke, hvorefter Jacob forfølger et svar ved at gentage sit spørgsmål (linje 122) efter en pause på 1 sekund (linje 125).

Jacob omformulerer dermed sit 'repetitive spørgsmål' fra at være åbent for enhver slags aktivitet til at spørge til hvad "vi" kan gøre med to konkrete objekter, to påskeharer, der er stillet på bordet til pynt i anledning af påsken. Jacob udvikler altså en handling der i første omgang i sig selv var orienteret imod hhv. sociale og interaktionelle strukturer i den kontekst og situation han befinder sig i, til at være en handling med reference til strukturer i de tilstedeværendes materielle omgivelser.

Afvisning af initiativ indikeret igennem 'hvad skal vi gøre'-spørgsmål

De tilstedeværende behandler efterfølgende Jacobs handlinger i form af spørgsmål på måder der indikerer en forståelse af Jacobs handlinger som diagnostisk 'repetitive' snarere end som handlinger der er relevante i situationen og i deres design og struktur tilpasset konteksten. Som analysen viser, orienterer recipienterne sig imod det diagnostiske ved ikke at stille Jacob til ansvar for at have stillet spørgsmålet før og ved at 'lukke ned' for muligheden for at en anden, fælles aktivitet kan ske på baggrund af deres bidrag til interaktionen.

Eksempel 1b viser reaktionen på spørgsmålet der blev vist i eksempel 1a:

Eksempel 1b: "vi skal bare sidde"

26 *BA: thh fwwwwwwwwfwwwwwwwwwwwwwwwwwwf
 27 *JA: lhva må vi så gøre>|
 28 blik: ((JA vender ansigt og muligvis blik mod CA))
 29 *JA: fingingting→|
 30 blik: ((JA > CA))
 31 *BA: lHOLD K lÆFT mand fman blir jo| de vu de vu
 sof men| pimen.|
 32 blik: ((BA > ugeblad foran sig))
 33 *EM: lhm hm|
 34 *CA: lnej. |
 35 *CA: l|vi ska bare| sidde.
 36 blik: ((CA > JA))
 37 (0.2)
 38 *JA: fska vi bare hygge→|
 39 blik: ((JA > CA))
 40 *BA: lhan sir vi ska l bare |bare se bte be:
 41 blik: |((BA vender ansigt og blik fra ugeblad og
 mod JA))

42 *CA: | ja> |
 43 vis: /((EM rejser sig og går over mod en kommo-
 de))/
 44 *JA: /ɪtra ɾ-la -la -la ɪla ɾla-
 45 *CA: |stille og roligt|
 46 (0.8)
 47 *JA: Jacob nu tier du stille.

Som respons på Jacobs spørgsmål (linje 27) som han stiller mens Barbara fløjter, foreslår Jacob selv et muligt svar: at deltagerne ikke må gøre noget: ”ingenting” (linje 29). Dette gør han mens han fortsat har blikket rettet mod Catrine. Som vi så ovenfor, og som de følgende eksempler også viser, foreslår Jacob systematisk «ingenting» som svar på sine ’repetitive spørgsmål’ om hvad de tilstedeværende må eller skal gøre som det næste.

I det fornævnte studie af Heinemann (2006) der blandt andet belyser brugen af anmodninger af denne type, nemlig det hun kalder ’positive interrogative requests’, altså anmodninger i form af spørgsmål hvori der ikke indgår en negation, viser det sig faktisk at denne type anmodninger overvejende bliver afvist af hjemmehjælperen. Jacobs eget bud på svar på sit spørgsmål viser en forventning om et bestemt svar, dog ikke i form af en afvisning af en anmodning, men i form af en respons der indsnævrer hans handlemuligheder. Det at Jacob selv systematisk indikerer en forventning om et bestemt svar, *kan* være en måde hvorpå Jacob viser en forståelse af sin egen pågældende handling som en del af en genkommende adfærd der har et forventeligt udfald. Det gør han i så fald ved at respondere relevant på sit eget spørgsmål og ved at byde ind med ”ingenting” som respons på sit eget initiativ. Ved at tage initiativ til at der skal ske noget, og ved så alligevel at ’gøre ingenting’ kan Jacobs respons på sit eget initiativ ses som en regulering af egen adfærd.

Som nævnt indikerer andre tilstedeværende at Jacobs adfærd er problematisk på forskellig vis, hvorved de også indikerer forskellige forståelser af problemets natur.

I overlap med Jacobs bud på svar udbryder Barbara: ”hold kæft mand” (linje 31) efterfulgt af et delvist forståeligt udsagn. Hun ytrer dette mens hun har et ugeblad holdt op ud for sit ansigt. Barbaras tale kan altså tolkes som enten en respons på den aktivitet hun til-

syneladende er optaget af, at se i et ugeblad, eller som en respons på Jacobs handling (se til sammenligning også Barbaras kommentar, linje 40: ”han sir vi ska bare bare se” til Jacobs eget svar på sit spørgsmål i linjerne 35 og 38). Barbara indikerer altså muligvis at hun opfatter Jacobs handling som en handling, han har valgt at udføre, og som er forstyrrende og irriterende. Hvis Barbaras udråb tages for pålydende og som en kommentar til Jacobs handling, indikerer handlingen et ønske om at Jacob ville være stille, og hvis den er rettet mod Jacob, endvidere med en forståelse af at han moralsk set *bør* tie stille. Idet vi finder at Barbara flere gange placerer udråb (se eksempel 2a (”hold kæft mand”, linje 31 og 2b ”øj”, linje 131) og kommentarer hvori hun refererer til Jacob (”han”, eksempel 2a, linje 40), i sekvenser hvor Jacob har produceret spørgsmål, mener vi at kunne identificere et mønster i hvordan Barbara bruger de begrænsede ressourcer hun har til rådighed til at vise forståelse af situationen hun overværer, og mere specifikt Jacobs gentagende adfærd som en del af den. Andre beboere har på forskellige måder udtrykt irritation over Jacob. En kvindelig beboer har omtalt Jacob negativt overfor en af de besøgende forskere og har ofte kigget på ham ’skulende’ når de begge var i opholdsrummet, og en mandlig beboer har flere gange været involveret i verbale og fysiske konflikter med Jacob.

Emma responderer på Barbaras udråb ved at ytre en slags grinende minimalrespons (linje 33) og indikerer således at udråbet i hvert fald er noteret som potentielt meningsgivende i konteksten. Også Catrine responderer som den udpegede næste taler på Jacobs spørgsmål, hvilket sker i overlap med Barbaras tale. Ud over at anerkende udpegningen af sig selv som den Jacobs handlinger er rettet mod, indikerer hun igennem måden hun responderer, dvs. igennem turkonstruktionen, at hun har rettighederne til at afgøre hvad deltagerne må og skal gøre sammen. Hun producerer først et ”nej” (linje 34) der kan ses som en bekræftende respons på Jacobs ”ingenting” i linje 29. Herefter beskriver hun hvad deltagerne skal gøre når de skal (fortsætte med at) gøre ’ingenting’: ”vi skal bare sidde” (linje 35). Hermed kan Catrine ses at modificere sin bekræftelse af at de tilstedeværende kun må gøre ”ingenting”. Hvor den første respons synes at bekræfte Jacobs regulering af egen adfærd, synes hun med sin modificering af den at orientere

sig imod en potentielt socialt problematisk konsekvens af denne type af (selv)regulerende adfærd, nemlig at Jacob 'bare skal sidde der og ikke have noget at lave'. "Vi skal bare sidde" er også at gøre noget, hvilket Jacob orienterer sig imod i linje 38: "skal vi bare hygge?"). Med udskiftningen af kategoriseringen af den tilladte aktivitet "sidde" med "hygge" indekseres en stemning og en for danske forhold social aktivitet. Catrine anerkender lidt forsinket Jacobs forståelse (linje 42) og responderer i overlap med at Barbara færdiggør en påbegyndt taletur der ved overlappet ender i uforståelig tale. Barbaras taletur er en kommentar til Jacobs tale og en omtale af den ("han sir vi ska bare bare se", linje 41), og Catrines respons på Jacobs tur placeres således på et sted i Barbaras tur hvor Catrine samtidig kan indikere genkendelse af hvordan Barbaras tur ender (jf. Jefferson 1984 som påpeger at samtaledeeltagere monitorerer andres tale mens den produceres, og at relevansen af turovergang fx kan afgøres ud fra om den igangværende talers ytring er (ved at være) syntaktisk fuldstændig). Herefter rejser Emma sig og går hen mod køkkenet, og Jacob går i gang med at tralle. Jacob viser dermed at aktiviteten, samtalen, for hans vedkommende er afsluttet, og hans trallen (som også kan ses som 'repetitiv' idet han ofte traller, se eksempel 2b) kan forstås som en demonstration af at 'gøre ingenting', 'sidde' og 'hygge'. Efter første anslag i hans trallen forlænger Catrine sin tur med en beskrivelse af 'hygge', der kan siges at begrænse hans udfoldelsesmuligheder idet hun beskriver måden hygge må udføres: "stille og roligt" (linje 45). Som da hun forholdt sig til hans spørgsmål og bud på svar, anviser hun også her en måde hvorpå Jacob kan ændre sin adfærd. Jacob viser en forståelse af Catrines handling som regulerende i forhold til hans adfærd idet han stopper sin trallen, og idet han i en form for 'reported speech' (Holt 1996) instruerer sig selv i at være stille og dermed i at udføre aktiviteten som anvist af Catrine: "Jacob nu tier du stille" (linje 47).

Afvisning af specifikke handlinger

Responset på Jacobs indikation af muligheden for en mere specifik aktivitet som blev præsenteret i eksempel 2a, ses i eksempel 2b. Her foreslog Jacob at 'gøre noget' med påskeharen der står på bordet:

Eksempel 2b: "de ska bare blive stående der"

118 *JA: |lhva må vi så gøre|
119 *JA: |/Ingent |
120 blik: |((JA > CA))
121 vis: /((JA retter sin overkrop fremad))
122 *JA: /lhva hva må vi
gøre ve |dem her
123 vis: /((JA tager venstre hånd hen mod påskeharer-
ne på bordet))
124 blik: |((JA vender blikket fra harerne til CA))
125 (1.0)
126 *JA: /hva må vi gøre af dem h[er|
127 blik: ((JA ser fra CA til harerne og tilbage på
CA))
128 vis: /((JA rykker lidt på den ene påskehare))
129 *CA: |de| ska bare blive
|stående der|
130 blik: ((CA > JA))
131 *BA: | ↑O:j:|
132 blik: ((BA's ansigt vender mod venstre hvor JA
siddet))
133 *JA: |ska de bare blive ↑stå:-nde|
134 blik: ((JA > harerne))
135 *BA: | —jajamm— |
136 blik: ((BA's ansigt vender fortsat mod venstre))
137 *CA: ↑ja
138 blik: ((BA < JA))
139 (0.3)
140 *JA: /\$alalalalalalalalalalavær\$
141 blik: ((JA > påskeharerne))
142 vis: /JA rykker en smule ved påskeharerne, flytter
så hånden og læner
143 kroppen tilbage/
144 *JA: ·hh \$så det er |da klart/ da lalalalalæ:r\$
145 blik: |((JA vender blik fra harer mod CA))
146 *JA: ·hh det en dejlig stemning for det lelelele-
lær

Som det ses, rører Jacob ikke bare ved påskeharerne, han flytter også lidt rundt på den ene af dem (linje 128) samtidig med at han gentager sit spørgsmål fra linje 122 og dermed kan ses at forfølge et svar. Dermed konstruerer han sin handling multimodalt ("gøre af dem her",

linje 126) og *gør* altså noget. Også denne gang svarer Catrine begrænsende på spørgsmålet med et: ”de skal bare blive stående der” (linje 129), hvorved hun altså samtidig korrigerer Jacobs adfærd. Harene må ikke flyttes. Barbara er i denne situation ikke optaget af sit blad, men ser mod venstre hvor Jacob sidder. Mens Catrine korrigerer Jacob, udbruder Barbara ”Oj” (linje 131). Dette udbrud *kan* forstås som en kommentar til Jacobs handlinger, altså som et udtryk for irritation og moralsk stillingtagen til Jacobs adfærd, som gør det relevant at plejepersonalet intervenserer, og som derigennem kan forstås som en belastning der kan observeres og påpeges af andre tilstedeværende.

Jacob forholder sig ikke til Barbaras udråb, men beder om en bekræftelse på om han har forstået Catrines svar (linje 133) ved at genbruge en stor del af de sproglige ressourcer som Catrine brugte i sit svar forinden. Genbrug af ressourcer i anmodninger om afklaring er fx også dokumenteret i interaktion mellem forældre og børn (Corsaro 1977) og interaktion med mennesker med afasi (Andersen og Isaksen 2017). Anmodningen bekræftes af Catrine hvorefter Jacob retter en smule på harene, inden han flytter hænderne væk og læner sig tilbage mens han traller. Som i eksempel 1b demonstrerer Jacob dermed tilsyneladende en forståelse af Catrines anvisning som en regulering af hans adfærd idet han afslutter sit påbegyndte foretagende og vender tilbage til at lave ’ingenting/hygge/sidde stille og roligt’. Som i eksempel 1b hvor Jacob begyndte at nynne på et tilsvarende sted i interaktionen, begynder han også her at tralle. Nynnen/trallen synes altså systematisk at optræde i kontekster hvor ingen af de andre deltagere synes at være involveret eller tage initiativ til fælles aktiviteter. Denne trallen har personalet også overfor denne artikels forfattere beskrevet som ’repetitiv’ og ’forstyrrende’. Det viste sig også i form af mere systematiske praksisser brugt for at håndtere problemet hvor personalet i perioder ignorerede Jacob, hvor de bad Jacob om at tie stille, og hvor de flere gange opfordrede en af artiklens forfattere til at bede Jacob stoppe med at synge.

Plejepersonalets responser indikerer systematiske metoder til at håndtere spørgsmål som Jacob stiller gentagne gange. Som vist ovenfor responderer personalet systematisk ved at regulere Jacobs adfærd henimod ingenting, ligesom Jacob selv regulerer sin adfærd. Derved

behandles Jacobs spørgsmål som irrelevante, ude af kontekst, betydningsløse, altså som diagnostisk 'repetitive'.

Som ovenstående analyser imidlertid også har vist, tilpasser Jacob ikke blot sine spørgsmål til situationen og konteksten, han retter dem også til personalet som den autoritet der vil kunne sanktionere at der *kan* ske noget andet. Hertil kommer at personalet ved at respondere præfereret på Jacobs spørgsmål ender med at blive den part der kommer med forslag til *hvad* der kan ske. En alternativ forståelse af Jacobs adfærd kunne således være at denne spørgsmålstype er en metode til at få tilstedeværende plejepersonale til at levere det han har svært ved at levere selv: ideer og forslag til aktiviteter og sproget til at formulere dem. 'Repetitive spørgsmål' kan dermed ses som Jacobs metodiske løsning på nogle af konsekvenserne af hans sygdom: eksekutive vanskeligheder og sprog- og kommunikationsvanskeligheder.

Initiativ til handling under igangværende aktivitet

Vi har i ovenstående analyser vist hvordan personale og en anden beboer responderer på Jacobs spørgsmål af typen 'hvad skal vi nu lave' i kontekster hvor der 'ikke sker noget'. Spørgsmålstypen optræder imidlertid også i kontekster, hvor der 'sker noget'. I den sekvens vi analyserer nedenfor, sidder den besøgende, Emma, ved siden af Jacob i sofaen, og Emma farvelægger illustrationer i en malebog med farveblyanter som der ligger et udvalg af på bordet. Catrine sidder ved spisebordet, og Barbara sidder i en stol med et ugeblad. Selvom det at farvelægge noget i en bog sagtens kan være en individuel aktivitet der udføres i stilhed, er aktiviteten blevet et samtaleemne mellem Jacob og Emma. Jacob har nemlig påtaget sig rollen som den der kommenterer aktiviteten, og han instruerer Emma i hvad hun skal farvelægge. Selvom både Emma og Jacob visuelt er orienterede imod malebogen, selvom Emma er i gang med at farvelægge, og selvom Emma og Jacob netop har haft en samtaleudveksling om hvad Emma skal farvelægge, stiller Jacob et spørgsmål til hvad de skal gøre:

Eksempel 3a: "hva gør vi så ingenting?"

183 (0.9) ((EM og JA ser ned i malebogen))
184 *JA: /hva gør vi så/ ingen\ting/

185 blik: ((JA og EM > malebog))
186 vis: /((JA læner overkroppen tilbage i sofaen))

I denne sekvens stiller Jacob et spørgsmål efter et ophold i taleudvekslinger mellem de tilstedeværende mens han kigger ned i en malebog, og mens han læner sig tilbage. Han viser således igennem sin ændrede kropslige organisering at han forstår den igangværende aktivitet som afsluttet, eller at han trækker sig fra at deltage yderligere i den. I modsætning til de tidligere viste sekvenser henvender Jacob sig ikke til personalet gennem sin blikretning, og denne gang spørger han ikke til hvad han og andre tilstedeværende har tilladelse til ("må"), men til hvad han og Emma "skal" gøre som det næste. Denne ændring i turkonstruktion *kan* indikere Jacobs forståelse af både den aktivitet han placerer sit spørgsmål i, og de deltagere der er en del af den. Jacobs spørgsmål kan nemlig forstås som et spørgsmål til hvad den næste aktivitet eller det næste trin i den igangværende består i. Dermed kunne man mene at han viser en forståelse af at en fælles aktivitet har været i gang, og et fællesskab i at udføre aktiviteter er blevet etableret hvilket ikke gør selv- eller anden-regulering relevant. En sådan regulering har vi set ham orientere sig imod ved at 'rette ind', selv at regulere sin adfærd og ved at designe sin opfordring til påbegyndelse af en aktivitet som et spørgsmål om tilladelse til at påbegynde eller udføre den. Alligevel ser vi at Jacob igen responderer på sit spørgsmål med "ingen-ting?" (linje 184). Herved orienterer han sig imod at der *er et* svar på *det* spørgsmål uanset hvor det optræder, og han bidrager derigennem selv til at lukke ned for udfoldelsesmuligheder.

Forhandling om forståelse af igangværende aktivitet

At Jacob i eksempel 3a med sit spørgsmål lægger op til at noget andet, nyt kan/skal/gerne må ske, i en kontekst i hvilken der 'sker' noget, kan, hvis det ikke forstås som blot diagnostisk 'repetitivt', naturligvis forstås som en kritik af aktiviteten. Det synes Emma da også at gøre:

Eksempel 3b: "det da meget hyggeligt det her synes jeg"

184 *JA: /hva gør vi så, ingen\ting,/
185 blik: ((JA og EM > malebogen))
186 vis: /((JA læner overkroppen tilbage i sofaen))/
187 (1.0)

188 *EM: det da meget hyggeligt det her synes jeg
189 blik: ((EM > malebogen, JA ser ligefrem))
190 *JA: /l a: j
det synes jeg ik
191 blik: ((JA læner ansigtet fremad i retning mod ma-
lebogen))
192 vis: /((JA læner overkroppen fremad))
193 *EM: /☺nå☺
194 blik: ((EM > malebogen))
195 vis: /((JA læner overkroppen tilbage))
196 *CA: ☺nå ha fha 1☺
197 blik: ((EM > malebogen, CA's ansigt ikke synligt
på optagelsen))
198 *EM: ☺{okay}☺
199 blik: ((EM > malebogen))
200 (0.8)
201 *EM: /·hh øv
202 blik: ((EM og JA > malebogen))
203 vis: /((JA læner overkroppen fremad))
204 *JA: /hov
205 blik: ((JA og EM > malebogen))
206 vis: /((JA tager højre hånd frem mod malebo-
gen))
207 (0.2)
208 *JA: /os den der der
209 blik: ((JA og EM > malebogen))
209 vis: /((JA peger med højre hånd i malebogen))
210 (0.6)
211 *EM: ja

Emma svarer først Jacob efter omkring et sekunds ophold i talen: ”det da meget hyggeligt det her synes jeg” (linje 188). Længere ophold mellem taleture hvor svar er gjort konditionelt relevante, dvs. pauser på omkring et sekund og derover, indikerer ofte et interaktionelt problem (Jefferson 1988). Konstruktionen af Emmas taletur viser at Emma faktisk heller ikke svarer på spørgsmålet der er stillet, men at hun i stedet vurderer den aktivitet som hun nu kun selv er involveret i, som hyggelig. Med vurderingen som respons på hans spørgsmål indikerer hun en forståelse af hans opfordring til at lave noget andet som en kritik som hun i øvrigt ikke er enig i. Dermed forholder Emma sig, i modsætning til personalet, til Jacobs spørgsmål som et spørgsmål der

er formuleret og designet til konteksten og dermed udført af en person der ved hvad han/hun gør. En sådan forståelse gør det ikke relevant at korrigere og regulere Jacobs adfærd.

Den forståelse bekræfter Jacob efterfølgende idet han straks udfordrer Emmas vurdering med det modsatte synspunkt: ”ah, det synes jeg ik” (linje 190). Det gør han imens han læner overkroppen fremad og kigger mod malebogen igen. Disse tilsyneladende modstridende indikationer på interesse i aktiviteten med malebogen sammenholdt med at han fastholder det som Emma tilsyneladende rigtig nok har forstået som kritik, *og* det faktum at han ikke designer sin fastholdelse af sin kritik på en måde der viser en orientering imod Emmas vurdering³ og dermed bryder med en social norm for præference for enighed (Pomerantz og Heritage 2012), kan være med til at forklare Emmas respons. Hun udtrykker overraskelse med et ”nå” (linje 193) hvilket kan sammenlignes med det engelske ”oh” som beskrives som et ”change-of-state token” (Heritage 1984), og efterfølgende udveksler Catrine og Emma grinende minimalrespons (linje 196, 198 og 201).

Jacob involverer sig herefter igen i male-aktiviteten idet han læner kroppen fremad (linje 203) og siger ”hov” (linje 204) mens han ser ned i malebogen (linje 205) og peger (linje 206). Herefter udvikler han sin deltagelse ved at anvise hvor Emma skal male.

KONKLUSION

I dette studie har vi ved at anvende EMCA undersøgt naturligt forekommende situationer på et dansk plejehjem hvori en specifik type af spørgsmål produceres af en person med demens, nemlig spørgsmål der diagnostisk og af personalet kategoriseres som udtryk for ’repetitiv adfærd’.

Vi har vist at personen med demens, Jacob, gentagne gange spørger til fælles aktivitet, og vi har vist hvordan han gennem placeringen af spørgsmålet og igennem detaljer i turkonstruktionen både viser forståelse af den situation han indgår i, og skaber en her-og-nu-relevans af sin handling. Ydermere viste vi at Jacob selv i nogle situationer om-

³ Emma orienterede sig i sin vurdering (linje 188) i mod præference for enighed ved at modificere sin uenighed: ”det er da meget hyggeligt det her synes jeg”.

former spørgsmålet ved også at inddrage fysiske og multimodale ressourcer. Ved at analysere andre tilstedeværende personers responser på Jacobs spørgsmål, inkl. Jacobs egne, har vi vist at de forholder sig til spørgsmålet på meget forskellige måder.

Personalet responderer på Jacobs spørgsmål ved at korrigere hans adfærd, altså ved at gøre hans opfordring eller initiativ formateret som et spørgsmål til ikkereklevant. Da spørgsmålet lægger op til aktivitet, reguleres hans adfærd dermed hen imod ”ingenting”. Ved ikke at orientere sig imod Jacobs tilpasning af sit spørgsmål til konteksten på forskellig vis kan personalet ses at behandle Jacobs spørgsmål som formålsløse gentagelser der ikke er relevante i den givne kontekst, og Jacob behandles som en person der ikke selv har indsigt i sine udfordringer, sin sygdom eller sine behov. Denne behandling synes ikke altid at være uproblematisk for personalet, der (i hvert fald i andres tilstedeværelse) omformulerer svaret i form af at gøre ”ingenting” til at ”sidde” hvilket også er at gøre noget. Jacob byder gentagne gange selv ind med et svar på sit spørgsmål i form af ”ingenting” og indikerer dermed en forventning om hvad svaret på et sådant spørgsmål er til enhver tid.

I en situation hvor der allerede er en aktivitet i gang, kan Jacobs spørgsmål forstås som implicerende en kritik af aktiviteten, og analysen af en sådan sekvens viste at den besøgende forsker da også begyndte at forklare sig og vurdere situationen anderledes, nemlig som ’hyggeligt’. Jacob erklærede sig uenig heri og gjorde derigennem forståelsen af sin opfordring til anden aktivitet som en kritik tydelig – og agerede dermed som en der ved hvad han gør.

En vigtig pointe i analysen af Jacobs handlinger er at han med designet af sin handling til igangsættelse eller ønske om anden aktivitet ikke blot lægger beslutningen om hvorvidt der kan ske andet over i andres hænder, men også lægger ideen om *hvad* den aktivitet kunne bestå i, og hvordan den kan formuleres, over i en andens hænder. Dermed indikerer han en dyb sproglig, kommunikativ og social afhængighed af andre.

Eksemplerne peger også på dilemmaer forbundet med at håndtere Jacobs adfærd. Plejepersonalet responderer på Jacobs spørgsmål ved at regulere hans adfærd henimod ”ingenting” og behandler derved spørgsmålet som et udtryk for manglende evne til selvregulering. På den måde hjælpes Jacob til øget passivitet, enten fordi det er det eneste

mulige i situationen, eller fordi Jacob ses som en der ikke ved hvad han gør, og har behov for hjælp til at finde ro.

Det at Jacob også spørger til den næste aktivitet når der er en aktivitet i gang hvor han lige har været involveret, kunne pege på rimeligheden af denne tolkning, hvis det da ikke var fordi han indikerer noget andet efterfølgende hvor han indikerer en kritik af den igangværende aktivitet i en vurdering af den. En kritik som kunne forstås, og af den besøgende blev forstået, som impliceret igennem hans bud på svar på spørgsmålet om hvad der skal ske: ”Ingenting”. Dermed er der indikationer på at Jacob godt ved hvad han gør, og at hans repetitive handlinger ikke nødvendigvis og i alle situationer og på samme måde bør behandles som et sygdomstegn.

Det store spørgsmål er dermed – og igen og igen da Jacob stiller spørgsmål og traller igen og igen – hvordan Jacobs gentagne spørgsmål og handlinger skal håndteres af personale (og besøgende) sådan at der både tages hensyn til Jacobs kognitive vanskeligheder, herunder hans ’repetitive adfærd’, og hans ønske om deltagelse i social interaktion. En ramme for interaktionen er at den foregår i fællesrummet, at Jacobs handlinger dermed kan observeres af alle tilstedeværende, og at de potentielt kan forstyrre tilstedeværende. Ud over at skulle træffe beslutninger om hvordan Jacobs spørgsmål kan besvares på en måde der understøtter behov han har givet udtryk for eller antages at have, skal de tilstedeværende dermed også forholde sig til at disse dilemmafyldte valg muligvis monitoreres af andre. I de viste sekvenser er der fx både en beboer til stede, og der er en besøgende forsker til stede, og disse forhold er måske er med til at afstedkomme at Jacobs spørgsmål også håndteres for deres mulige moralske implikationer. Den anden tilstedeværende beboer ser ud til at give udtryk for at Jacobs handlinger er en belastning, og tilkendegivelser som disse, herunder også samtaler hvor beboere sprogligt har udtrykt irritation eller har indgået i konflikter med Jacob, indgår sandsynligvis i plejepersonalets beslutninger om hvordan Jacobs adfærd håndteres.

Eksemplerne viser desuden at plejepersonalet er udfordret i forhold til at anerkende at de igennem deres håndtering af Jacobs svar faktisk begrænser ham så kraftigt i sine handlemuligheder at ”ingenting” bliver et forventeligt svar, og at hans handlinger *kan* være andet end et udslag

af 'repetitiv adfærd' og altså en reelt vidende opfordring til at der skal ske noget. Opfordringen formateres i så fald på grund af hans lingvistiske og kommunikative udfordringer og begrænsninger på samme måde som bestemte former for 'repetitiv adfærd' formateres, nemlig som spørgsmål af typen "hvad nu?". Analyserne leverede vigtige pointer i en sådan diskussion idet de viste, 1) at Jacob tilpasser sine spørgsmål til kontekst og omgivelser, og 2) at Jacob genkender sin spørgende adfærd som en der *forventes* at blive responderet på med et "ingenting". Sidstnævnte gør han vel at mærke ved at levere svaret selv. Disse kompetencer rejser spørgsmålet om hvorvidt den 'repetitive' spørgeadfærd personalet observerer hos Jacob, kan mindskes hvis Jacob tilbydes flere muligheder for at deltage i social interaktion med de ressourcer han nu engang har til rådighed.

Elisabeth Muth Andersen
Center for Sociale Praksisser og Kognition
Institut for Sprog og Kommunikation
Syddansk Universitet
elan@sdu.dk

Gitte Rasmussen
Center for Sociale Praksisser og Kognition
Institut for Sprog og Kommunikation
Syddansk Universitet
gitter@sdu.dk

Elisabeth Dalby Kristiansen
Center for Sociale Praksisser og Kognition
Institut for Sprog og Kommunikation
Syddansk Universitet
elkr@sdu.dk

LITTERATUR

- Algase, D. m.fl. 1996. Need-driven dementia-compromised behavior: An alternative view of disruptive behavior. *American Journal of Alzheimer's Disease & Other Dementias* 11(6). 10–19. DOI: 10.1177/153331759601100603.
- Andersen, E.M. & J. Isaksen. 2017. Achieving a common understanding of a person with aphasia's self-assessments of progress in speech and communication. *Journal of Interactional Research in Communication Disorders* 8(1). 1–26. DOI: 10.1558/jircd.31342.
- Antaki, C. 2011. *Applied conversation analysis: intervention and change in institutional talk*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Antaki, C. & R. Wilkinson. 2012. Conversation analysis and the study of atypical populations. J. Sidnell & T. Stivers (red.), *The handbook of conversation analysis*, 533–550. Boston: Wiley-Blackwell. DOI: 10.1002/9781118325001.ch26.
- Ayaß, R. 2014. Using media as involvement shields. *Journal of Pragmatics* 72. 5–17.
- Byden (Boden), C. 2002. A person-centred approach to counselling, psychotherapy and rehabilitation of people with dementia in the early stages. *Dementia* 1(2). 141–156.
- Casby, J.A. & M.B. Holm. 1994. The effect of music on repetitive disruptive vocalizations of persons with dementia. *The American Journal of Occupational Therapy* 48(10). 883–889.
- Chatwin, J. 2014. Conversation analysis as a method for investigating interaction in care home environments. *Dementia* 13(6). 737–746. DOI: 10.1177/1471301213485231.
- Corsaro, W.A. 1977. The clarification request as a feature of adult interactive styles with young children. *Language & Society* 6(2). 183–207.
- Cullen, B. m.fl. 2005. Repetitive behavior in Alzheimer's disease: description, correlates and functions. *International Journal of Geriatric Psychiatry* 20. 686–693.
- Drew, P. & J. Heritage (red.). 1992. *Talk at work: interaction in institutional settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fitzgerald, R. & Housley, W. (red.) 2015. *Advances in membership categorization analysis*. London: Sage.
- Garfinkel, H. 1967. *Studies in ethnomethodology*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Goffman, E. 1963. *Behavior in public places. Notes on the social organization of gatherings*. New York: The Free Press.
- Goodwin, C. 1980. Restarts, pauses, and the achievement of a state of mutual gaze at turn beginning. *Sociological inquiry* 50(3–4). 272–302.

- Goodwin, C. 1984. Notes on the story structure and the organization of participation. J.M. Atkinson & J. Heritage (red.), *Structures of social action*, 225–246. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goodwin, C. 2007. Participation, stance and affect in the organization of activities. *Discourse & Society* 18(1), 53–73. DOI: 10.1177/0957926507069457.
- Have, P. ten 2002. The notion of member is the heart of the matter: On the role of membership knowledge in ethnomethodological inquiry. *Forum: Qualitative Social research* 3(3). Art. 21, <http://nbnresolving.de/urn:nbn:de:0114-fqs0203217>.
- Have, P. ten. 2009. Conversation analysis: analysing everyday conversational activities. M. Hviid Jacobsen (red.), *Encountering the everyday: an introduction to the sociologies of the unnoticed*, 257–278. Houndmills Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Hazel, S., K. Mortensen & G. Rasmussen. 2014. Introduction: A body of resources – CA studies of social conduct. *Journal of Pragmatics* 65. 1–9.
- Heinemann, T. 2006. "Will you or can't you? Displaying entitlement in interrogative requests. *Journal of Pragmatics* 38. 1081–1104.
- Hepburn, A. & G.B. Bolden. 2012. The conversation analytic approach to transcription. J. Sidnell & T. Stivers (red.), *The handbook of conversation analysis*, 57–76. Boston: Wiley-Blackwell.
- Heritage, J. 1984. A change-of-state token and aspects of its sequential placement. J.M. Atkinson & J. Heritage (red.), *Structures of social action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hjalmarsson Österholm, J. & C. Samuelsson. 2015. Orally positioning persons with dementia in assessment meetings. *Ageing & Society* 35(2). 367–388. DOI: 10.1017/S0144686X13000755.
- Holt, E. 1996. Reporting on talk: The use of direct reported speech in conversation. *Research on Language and Social Interaction* 29(3). 219–245. DOI: 10.1207/s15327973rlsi2903_2.
- Hutchby, I. & R. Wooffitt 2008. *Conversation analysis* (2. udgave). Cambridge: Polity Press.
- Hwang, J.P. m.fl. 2000. Repetitive phenomena in dementia. *The International Journal of Psychiatry in Medicine* 30(2). 165–171. DOI: 10.2190/2QDA-YAL3-2E69-PYJW.
- Hydén, L.-C. m.fl. 2012. Feedback and common ground in conversational storytelling involving people with Alzheimer's disease. *Journal of Interactional Research in Communication Disorders* 4(2). 211–247.

- Jefferson, G. 1984. Notes on some orderlinesses of overlap onset. V. D'Urso & P. Leonardi (red.), *Discourse analysis and natural rhetoric*, 11–38. Padua: Cleup Editore.
- Jefferson, G. 1988. Notes on a possible metric which provides for a 'standard maximum' silence of approximately one second conversation. D. Roger & P. Bull (red.), *Conversation: An interdisciplinary perspective*, 166–196. Clevedon: Multilingual Matters.
- Jefferson, G. 2004. Glossary of transcript symbols with an introduction. G.H. Lerner (red.), *Conversation analysis: Studies from the first generation*, 13–31. Amsterdam: John Benjamins.
- Kitwood, T. 1997. *Dementia reconsidered: The person comes first*. Buckingham: Open University Press.
- Koehn, S.D., J.F. Kozak & E. Drance. 2011. 'The problem with Leonard': A critical constructionist view of need-driven dementia-compromised behaviours. *Dementia* 11(6). 725–741. DOI: 10.1177/1471301211421264.
- Lai, C.K.Y. & D.G. Arthur. 2003. Wandering behaviour in people with dementia. *Journal of advanced nursing* 44(2). 173–182. DOI: 10.1046/j.1365-2648.2003.02781.x.
- Lindholm, C. 2015. Parallel realities: The interactional management of confabulation in dementia care encounters. *Research on Language and Social Interaction* 48(2). 176–199. DOI: 10.1080/08351813.2015.1025502.
- Lindholm, C. 2016. Boundaries of participation in care home settings: Use of the Swedish token *jaså* by a person with dementia. *Clinical Linguistics and Phonetics* 30(10). 832–848. DOI: 10.1080/02699206.2016.1208275.
- Lubinski, R. m.fl. (red.), 1995. *Dementia and communication*. San Diego: Singular Publishing Group.
- Mace, N.L. & P.V. Rabins. 2017. *The 36-hour day. A family guide to caring for people who have Alzheimer Disease, related dementias, and memory loss*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Majlesi, A.R. & A. Ekström. 2016. Baking together—the coordination of actions in activities involving people with dementia. *Journal of Aging Studies* 38. 37–46.
- Maynard, D.W. & Clayman, S.E. 1991. The diversity of ethnomethodology. *Annual Review of Sociology* 17. 385–418.
- Mikesell, L. 2010. Repetitional responses in frontotemporal dementia discourse: Asserting agency or demonstrating confusion? *Discourse Studies* 12(4). 465–500. DOI: 10.1177/1461445610370127.

- Mok, Z. & N. Müller. 2014. Staging casual conversations for people with dementia. *Dementia* 13(6). 834–853
- Mondada, L. 2014. The local constitution of multimodal resources for social interaction. *Journal of Pragmatics* 65. 137–156.
- Perkins, L., A. Whitworth & L. Lesser. 1998. Conversing in dementia: a conversation analytic approach. *Journal of Neurolinguistics* 11. 33–53. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0911604498000049>.
- Pilesjö, M. & G. Rasmussen 2011. Exploring interaction between a non-speaking boy using aided augmentative and alternative communication and his everyday communication partners: Features of turn organization and turn design. *Journal of Interactional Research in Communication Disorders* 2. 183–213.
- Pleijert, C. m.fl. 2015. ‘There’s a letter called ef’ on challenges and repair in interpreter-mediated tests of cognitive functioning in dementia evaluations: A case study. *Journal of Cross-Cultural Gerontology* 30(2). 163–187.
- Pollner, M. & D. Goode. 1990. Ethnomethodology and person-centered practices. *Person Centered Review* 5. 203–220.
- Pomerantz, A. 1984. Pursuing a response. J.M. Atkinson & J. Heritage (red.), *Structures of social action*, 152–163. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pomerantz, A. & J. Heritage. 2012. Preference. J. Sidnell & T. Stivers (red.), *The handbook of conversation analysis*, 210–228. Boston: Wiley-Blackwell.
- Rasmussen, G. 2013. That’s my story!: Resisting disabling processes in a therapeutic activity. *Journal of Interactional Research in Communication Disorders* 4(2). 273–298. DOI: 10.1558/jircd.v4i2.273.
- Rasmussen, G. 2016. Repeated use of request for confirmation in atypical interaction. *Clinical Linguistics and Phonetics* 30(10). 849–870. DOI: 10.1080/02699206.2016.1209244.
- Rasmussen G. 2017. The use of pictures for interactional purposes and the grammar of social interaction. *Journal of Interactional Research in Communication Disorders* 8(1). 121–145. DOI: 10.1558/jircd.30282.
- Rasmussen, G. 2018. On the social constraints of having a world. *RASK* 46. 79–107.
- Ridder, H.-M.O. m.fl. 2015. Notat til Sundheds- og Ældreudvalget, Christiansborg: *Musikterapi som en integreret del af det danske sundhedsvæsen mhp. forebyggelse og behandling af psykiske lidelser, særligt ved demens*.
- Sacks, H. 1992. *Lectures on conversation*. 2 bind, redigeret af G. Jefferson med introduktion af E.A. Schegloff. Oxford: Basil Blackwell

- Sacks, H., E.A. Schegloff & G. Jefferson. 1974. A simplest systematics for the organization of turn taking for conversation. *Language* 50. 696–735.
- Schegloff, E.A. 2004. Whistling in the dark. Notes from the other side of liminality. *Texas Linguistic Forum* 48. 17–30. Proceedings of the Twelfth Annual symposium about Language and Society. Austin.
- Scheuer, J. 2012. Accountability som gearing af sproget. *NyS, Nydanske Sprogstudier* 43. 72–100.
- Sidnell, J. & T. Stivers (red.), 2012. *The handbook of conversation analysis*. Boston: Wiley-Blackwell.
- Smith, M. & K. Buchwalter. 2005. Behaviors associated with dementia. *American Journal of Nursing* 105(7). 40–52.
- Socialministeriet og Indenrigs- og Sundhedsministeriet. 2010. *National Handlingsplan for Demensindsatsen*. Silkeborg Bogtryk.
- Steenisig, J. 2001. *Sprog i virkeligheden*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Sundheds- og ældreministeriet. 2016, 15. december. Ministre: *Demenshandlingsplan har fokus på værdighed og faglighed*. Sum.dk. (Tilgået 13. juli 2017 på <http://www.sum.dk/Aktuelt/Nyheder/Aeldre/2016/December/Ministre-Demenshandling-splan-har-fokus-paa-vaerdighed-og-faglighed.aspx>).
- Watson, C. 1999. An analysis of trouble and repair in the natural conversations of people with dementia of the Alzheimer's type. *Aphasiology* 13(3). 195–218. DOI: 10.1080/026870399402181.
- Wilkinson, R. 1999. Conversation Analysis and Aphasia: Introduction. *Aphasiology* 13(4–5). 251–258.
- Wilkinson, R. 2015. Conversation and aphasia: advances in analysis and intervention. *Aphasiology* 29(3). 257–268. DOI: 10.1080/02687038.2014.974138.
- www.omtv2.tv2.dk/nyhedsartikler/nyhedsvisning/husk-livet-ugens-demensprogrammer/ (Tilgået 13. juli 2017).
- www.sst.dk/da/aeldre/demens/viden-og-metoder/tema-om-kommunikation/ (Tilgået 15. februar 2018).
- www.videnscenterfordemens.dk/forskning/nvds-forskning/behandling-og-intervention/ (Tilgået 5. marts 2018).